

інтегрує в масштабній допомозі інвалідам. Проте, такі акції для України є скоріше винятком, чим pravidлом. У свою чергу, в Європі вже понад десятик років існує результативна практика роботи спеціалізованих реабілітаційних центрів, де здійснюють поновлення і розвиток функцій руху та інших вид. у людей з обмеженими можливостями.

Навіть подібних центрів дає можливість надати допомогу максимальній кількості людей з обмеженими можливостями не лише прохоту лікування і реабілітації, але й допомогати іншим, таким самим людям як вони. Існують такі центри, котрий утримується за рахунок компанії спонсорів, відомих людей, у формі міні-кабінетів, реабілітаційних кімнат, залив оздоровлення, інше. Розвиваючи при підтримці промислового суспільства такі структури, ми асимілюємо людей з особливими потребами в суспільство, а отже і суспільство відкриває очі на те, що ці люди є, що вони постійно присутні: у дворі, на вулиці, у громадських місцях; тому що вони такі ж люди як ми.

Окремі увати заслуговує питання реабілітації дітей-інвалідів, так як вони виявляються особливо вразливою категорією осіб, тому з метою покращення ситуації в сфері реабілітації дітей інвалідів вважало, що доречно було б інформувати громадськість про проблеми реабілітації інвалідів, залучати приватних осіб і колективи підприємств до участі в громадських організаціях, які спеціалізуються в соціальних сферах; особливо уваги заслуговує питання підготовки центрів, перепрофілювання і обладнання існуючих на даний час реабілітаційних центрів приватного характеру або при великих компаніях. Сьогодні вже існує практика надання окремих послуг по реабілітації інвалідів, а саме надання адресної та систематичної допомоги в недержавних реабілітаційних центрах і забезпечення системного безкоштовного доступу до використання спеціального медичного обладнання. Для цього складають списки інвалідів у відповідності до захворювання і в межах можливості надають відповідну допомогу. Проте цієї допомоги є ще надто недостатньо.

Одним із покращення реабілітації прав інвалідів є впровадження навчальних закладів і інших освітніх установ, котрі готують соціальних працівників, реабілітологів, спортивних лікарів відповідно держателю курсу по використанню на практиці нових комплексних програм реабілітації з використанням останніх наукових і технічних досягнень, та вивчення основ правової захищеності інвалідів.

Актуальними залишаються питання забезпечення проведення конференцій і тренінгів з підвищення кваліфікації лікарів реабілітологів, які працюють в суспільних реабілітаційних центрах, для досягнення максимального ефекту реабілітації інвалідів, не лише в плані професійних навиків, але і набуття відповідних організаційних і правових навичок роботи із цєю категорією людей.

Окрему увагу слід приділити адміністративно-правовому регулюванню та фінансовому забезпеченню існування подібних центрів в Україні, а саме, необхідно розробити модель фінансування реабілітаційних центрів, умови залучення коштів приватних осіб і юридичних фірм, відповідні пільги для такої категорії осіб, управлінські моделі взаємодії, інше.

Література:

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. — К.: 1 «Укр. енциклопед», 1998. — 733с.

ОСНОВНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ПО РЕАЛІЗАЦІЇ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Головко С.Г.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії держави і права
Київського національного університету «Школа НАУ»

Провідними тенденціями розвитку сучасної Європи є інтеграційні процеси, що характеризують різні галузі суспільного життя окремих країн. Відбуваються суттєві зміни економічно-економічного характеру, змінюється структура економічних відносин на ринку праці, що висуває нові вимоги до кваліфікованого працівника. Відповідно, зростають вимоги до якості освітніх послуг, системи підготовки висококваліфікованих працівників та освіти в цілому. Одним з важливих завдань сучасного вищого навчального закладу є підготовка професіонала, мобільного на ринку праці, здатного до адаптації та якнайповнішої реалізації свого творчого потенціалу.

Важливим кроком до формування загальноєвропейського освітнього простору стала Болонська декларація, що започаткувала процес інтеграції освітніх систем європейських країн. Одним з етапів його реалізації є адаптація освітніх систем країн Європи до єдиного стандарту.

Оскільки наша країна є активним учасником Болонського процесу, актуальним є питання вивчення особливостей його реалізації у вітчизняній системі вищої освіти, умови ефективного включення до загальноєвропейського освітнього простору.

Досвід та перспективи розвитку положень Болонської декларації досліджуються в наукових та методичних працях. Залучили питання методологічного характеру щодо участі країн в Болонському процесі окреслено в роботах [2, 5]. Розроблено основні підходи до проблеми реформування вищої освіти згідно загальноєвропейських стандартів [5]. Сформульовано основні умови ефективності цього процесу [6].

Аналіз наукових публікацій з окресленого питання серед основних передумов, що забезпечують успішне входження нашої країни до європейського освітнього простору, необхідно розбудувати правового поля цього процесу. Тому в статті ставиться завдання здійснити історико-правовий аналіз розвитку нормативно-правового забезпечення реалізації вчених положень Болонського процесу у вітчизняній системі освіти та можливі шляхи його подальшого вдосконалення.

Ідеї інтеграції освітніх систем європейських країн з'явилися як результат формування європейського співтовариства, зростання вимог до професійної та соціальної мобільності кваліфікованих працівників, змін у структурі європейської економіки та потреб у висококваліфікованій робочій силі. Важливою складовою процесу об'єднання освітніх систем європейських країн в єдиний простір зі стандартизованими вимогами та критеріями єого формування є співдружність провідних європейських університетів на основі Великої чотирьох університетів (Магна Чата University), прийнятої у вересні 1988 року. Цей документ, підписаний ректорами 250 провідних університетів Європи, визначив необхідність кооперативної взаємодії у галузі освітньої та наукової діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки та вищої освіти. Узгодження структури системи вищої освіти в Європі було розвинуте в Лісабонській конвенції (1997 р.). Ідея «Сучасна Європа – Європа знань» була сформульована 25 травня 1998 року, коли міністри освіти Франції, Німеччини, Великої Британії та Італії підписали в Сорбонні відповідну декларацію. Її проголошенням і розвитком стала Болонська декларація, підписана 19 червня 1999 року 29 країнами Європи, що започаткувала Болонський процес – процес реформування та розвитку нормативно-правового та методичного забезпечення освітніх галузей європейських країн. У 2001 році відбулися три значні події на шляху до

європейського простору вищої освіти: студентська конвенція в Гетеборзі (24-25 березня), Конвенція європейських закладів вищої освіти в Саламанці (29-30 березня), комініе зустрічі європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту (18-19 травня). Наступним етапом Болонського процесу стало рішення Берлінського самітету міністрів освіти (19-20 вересня 2003 року).

19-20 травня 2005 року в норвезькому місті Берген відбулася чергова конференція міністрів освіти країн Європи, в роботі якої взяла участь і Україна, ставши повноправним учасником Болонського процесу. Це, в свою чергу, висуває нові вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців, тобто до трансформації системи вищої професійної освіти. Перебудови для формування правового поля цього процесу визріли в 1990-х роках. Концептуальні напрями розвитку системи освіти в Україні та її інтеграції до світового та європейського освітнього простору були визначені Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») (1994 р.). Серед стратегічних завдань реформування вищої освіти визначено виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад, подолання монополічного становища держави в освітній галузі через створення на рівноправній основі нездержавних навчально-виховних закладів, глибока демократизація закладів освіти, формування багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти.

Програма визначає основні шляхи реформування освіти: запровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досліджень, вихід від авторитарної педагогіки, підвищення професійного та загальнокультурного рівня педагогічних кадрів, формування нових економічних основ системи освіти, реорганізація існуючих та створення навчально-виховних закладів нового покоління, регіональних центрів та експериментальних майданчиків для випробування та відбору ефективних педагогічних інновацій та освітніх модулів, демократизація, децентралізація системи управління освітою, створення регіональних систем управління навчально-виховними закладами. Стратегічним завданням міжнародного співробітництва у галузі освіти визначено забезпечення процесу інтеграції України у світовий науковий, освітній та культурний простори, широкій участі вітчизняної освітньої системи у світовому науковому та педагогічному житті, в міжнародних та наукових контактах [3]. Таким чином, важливим завданням розбудови системи освіти розглядається її вхідження до світового та європейського освітнього простору.

Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 та нова його редакція від 23 березня 1996 року визначає, що саме освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. А її метою – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадянської позиції, забезпечення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення народною господарства висококваліфікованими фахівцями.

Важливою особливістю цього закону у контексті інтеграційних процесів вітчизняної системи освіти стало чітке визначення освітньо-кваліфікаційних рівнів, традиційно характерних для європейської вищої освіти. Так стаття 43 визначає, що вищі заклади освіти здійснюють підготовку за освітньо-кваліфікаційними рівнями, молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр [4, с.27].

Питання організації міжнародного співробітництва у галузі освіти виділені в У розділі. Стаття 64 Закону визначає напрями діяльності Міністерства освіти і науки України (МОНУ) та інших державних установ, організації щодо встановлення еквівалентності атестатів і дипломів, міжнародного визнання навчальних курсів, кваліфікацій, вчених ступенів і звань [4, с.37-38].

Указ Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні» (від 12 вересня 1995 р.) окреслює необхідність розробки механізму поетапної інтеграції вищої освіти України в міжнародну систему, здійснення координації міжнародної діяльності вищих навчальних закладів [4, с.369].

Наступним важливим кроком у розвитку нормативно-правового забезпечення інтеграційних процесів став Закон України «Про вищу освіту» (від 17.01.2002 р.), яким передбачено, що одним з пріоритетних напрямів державної політики у галузі вищої освіти є інтеграція системи вищої освіти України у світову систему при збереженні і розвитку елементів та традицій української вищої школи [1, с.114].

У мету модернізації вищої освіти відповідно до положень Болонської декларації вчиненим Колегією Міністерства освіти і науки України від 24.04.2003 р. запроваджено рішеннями педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи проведення навчального процесу у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації, вчиненими завданнями цього експерименту було визначення шляхів та механізмів адаптації європейської кредитної трансферної системи (ECTAS) до особливостей системи вищої освіти України, збільшення ваги самостійної роботи студентів, більш ефективного вивчення новітніх педагогічних технологій, забезпечення гнучкості програм навчання та можливостей навчання за індивідуальними планами, мотивація суб'єктів навчального процесу, забезпечення професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців. У січні 2004 року Міністерством освіти і науки України затверджено Програму дій щодо реалізації плану Болонської декларації в системі вищої освіти і науки на 2004-2005 роки (Наказ МОНУ від 23.01.2004 р.) та визначено особливості запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в умовах кредитно-модульного навчання (Наказ МОНУ від 20.10.2004 р.). Ці документи визначають організаційно-методичні заходи педагогічного експерименту, в якому було задіяно 106 вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації, охопило понад 120 тисяч студентів та більше 5 тисяч академічних груп на 75 напрямками підготовки [7, 8]. За результатами педагогічного експерименту розроблено відповідно до європейських вимог навчально-методичну документацію підтримки відповідного процесу, апробовано загальні підходи організації кредитно-модульного навчання.

Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні» (04.06.2004 р.) серед важливих напрямів вчинене забезпечення розвитку законодавчих пропозицій щодо питань, пов'язаних із болонським процесом. Кабінету Міністрів України рекомендовано у цьому контексті пріоритетну структуру підготовки фахівців з вищою освітою у відповідність із світовими тенденціями розвитку освіти та економіки з урахуванням загальнодержавних та регіональних тенденцій розвитку освіти та економіки з урахуванням класифікатора професій, затвердити до вересня 2004 року порядок розроблення стандартів вищої освіти, затвердити до 1 листопада і квітня 2004 року порядок розроблення стандарту вищої освіти з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти та економіки та розробити і вестити в дію з 2005-2006 н.р. галузеві стандарти вищої освіти і стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів.

25 серпня 2004 року Постановою Кабінету Міністрів України утворено Міжвідомчу комісію з питань участі України в Болонському процесі та затверджено Положення про комісію з питань участі України в Болонському процесі та затверджено Положення про Міжвідомчу комісію. До складу цієї комісії були включені міністр освіти і науки (голова комісії), заступники міністрів закордонних справ, освіти і науки, праці та соціальної політики, культури і мистецтв, економіки та з питань європейської інтеграції, охорони здоров'я, голова профспілки освіти і науки, ректор НПУ імені М.П.Драгomanова, представники Адміністрації Президента України, Секретаріату Кабінету Міністрів України та мінагрополітики. Згідно постанови Міжвідомча комісія стала постійно діючим координаційно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України, утвореним з метою вирішення питань, пов'язаних з Болонським процесом, та координації заходів, спрямованих на забезпечення виконання завдань щодо приєднання національної системи вищої освіти до Болонського процесу, а також внесення в установленому порядку пропозицій щодо участі в цьому Україні. Передбачено, що у своїй діяльності дана комісія керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, Положенням про Міжвідомчу комісію.

3 метою удосконалення нормативно-правового забезпечення підтримки Болонського процесу в Україні та на виконання Указу Президента України від 4 липня 2005 року вищим Болонського Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої комісії з підтримки зміни до складу Міжвідомчої комісії з підтримки Болонського процесу в Україні» (від 1 лютого 2006 року). Цією постановою були висесні введено засідання міністерів оборони, фінансів, юстиції, внутрішніх справ, культури і управління при Президентові України, голову Асоціації приватних академії державного закладів, що відображало посилення уваги на загляднодержавному рівні до процесу реформування системи вищої освіти України та забезпечення ефективної реалізації Болонського процесу.

Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (від 04.07.2005 р.) передбачено здійснення низки заходів, спрямованих на реалізацію в Україні положень Болонської декларації, зокрема розробка та затвердження нових переліків напрямів (спеціальностей), за якими здійснюватиметься підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, державних стандартів вищої освіти, вирішення питання щодо удосконалення мережі вищих навчальних закладів, їх упорядкування та створення в установленому порядку укріплення регіональних університетів, міжвідомчої комісії з підтримки Болонського процесу в Україні [7, 8].

Постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2008 р. «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України “Український прорив: для людей, а не «адаптації системи української вищої школи до європейських стандартів і вимог Болонського процесу із збереженням кращих досягнень національної освіти, забезпечення сумісності навчальних планів і програм вищих навчальних закладів як у межах України, так і з іншими країнами Європи» [7].

На сьогодні нормативно-правову базу реалізації положень Болонського процесу в системі вищої освіти України складають:

Закон України «Про освіту» (23.05. 1991 р. та нова редакція 23.03. 1996 року);

Указ Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні» (12.09. 1995 р.);

Указ Президента України «Про заходи щодо удосконалення системи вищої освіти України» (17.02.2004 р.);

Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (04.07.2005 р.);

Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої комісії з питань участі України в Болонському процесі» (25.08.2004 р.);

Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої комісії з підтримки Болонського процесу в Україні» (01.02.2006 р.);

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політики» (16.01.2008 р.);

Постанова Верховної Ради України «Про стви, напрями реформування і фінансування освіти в Україні» (21.06.2001 р.);

Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні» (04.06.2004 р.);

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу (23.01.2004 р.);

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки» (23.01.2004 р.);

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни «Вища освіта і Болонський процес» (21.05.2004 р.);

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про особливості запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» (20.10.2004 р.);

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» (30.12.2005 р.);

Процес євроінтеграції освітніх систем планується завершити в цілому до 2010 року творчим функціонально сформованого єдиного європейського освітнього та наукового простору, в якому стандартні вимоги до освітніх та кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів забезпечуватимуть високий рівень конкурентоспроможності як освітніх послуг, так і фахівців. Становлення цього процесу в Україні значною мірою визначатиметься подальшим розвитком та удосконаленням нормативно-правового та методичного забезпечення. Розроблення потребує правова база реалізації механізмів запровадження докторського навчання як третього Болонського циклу, реалізування випускників бакалаврських програм, оцінки якості вищої професійної освіти відповідно до європейських стандартів.

З метою формування готовності майбутніх випускників вищих навчальних закладів до діяльності в нових умовах для магистрів та аспірантів запроваджено навчальну дисципліну «Вища освіта і Болонський процес» (наказ МОНУ від 21 травня 2004 р.).

Національний авіаційний університет розпочав реалізацію основних положень Болонської декларації ще в 2004-2005 навчальному році за всіма напрямками підготовки фахівців денної форми навчання. За цей час в університеті отримано важливі теоретичні та практичні напрацювання постановою запровадження кредитно-модульної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 159 с.
2. Головкин М.В., Головкин С.Г. Удосконалення нормативно-правового та методичного забезпечення підготовки фахівців у контексті загальноєвропейського освітнього простору // Правові засади державотворення України: Матеріали VI міжнародної науково-технічної конференції “АВІА – 2004”. – Т. 6. – К.: НАУ, 2004. – С. 6.1. – 6.4.
3. Державна Національна програма “Освіта”. Україна XXI століття. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
4. Освіта України. Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – 472 с.
5. Понухін А.В. Як у Європі, або роздуми про майбутнє // Авіатор. – № 3 (1411) 2007.
6. Реалізація в Україні принципів і завдань Болонського процесу / Авторський колектив: П.Г.Кремель, М.Ф.Степко, О.С.Сухоплиткий, К.М.Левківський, Ю.В.Сухарніков. – К.: МОНУ, 2003. – 15 с.
7. <http://www.kmu.gov.ua>

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Лопицький О. М.,

кандидат економічних наук

При здійсненні функцій держава має орієнтуватися не лише на необхідність вирішення однієї чи інших економічних, соціальних, екологічних завдань, а й виходити з реальних ресурсів та засобів, які є в її розпорядженні. Саме на цьому шляху можна знайти ту золоту середину між мінімальною та максимальною державною, яка здатна забезпечити соціальні та економічні потреби і не викликати криз та катаклізмів у політичній сфері.